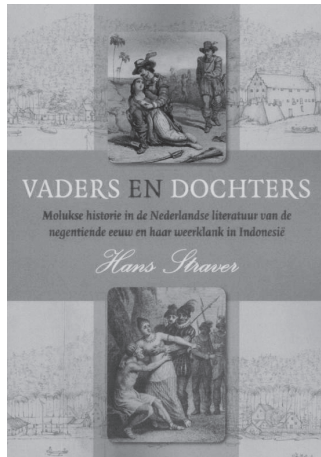


of leeslijst te willen weren omdat ze niet voldoen aan ‘ons’ waardenstelsel in het ‘hier’ en ‘nu’ – ik zet de begrippen bewust tussen aanhalingstekens om hun betrekkelijkheid te benadrukken. Het lovenswaardige streven om de schijnwerper op de veronachtzaamden van de literatuur te richten wordt dan betaald met de hoge prijs van chronisch cultureel geheugenverlies. Auteurs postuum mores willen leren getuigt bovendien niet alleen van ongezond academisch activisme, het miskent de historiciteit van sociaal-culturele verschijnselen en ondermijnt de taak van de literatuur- en cultuurwetenschapper om de dynamiek van canonisering en marginalisering in heden en verleden te beschrijven en van context en duiding te voorzien. De hier aangestipte programmatische aspecten van de bijdragen van Grüttemeier (vóór een meta-standpunt), Laros (vóór een functionalistische benadering) en Van Hertten (vóór cultuuroverdracht) bieden behartigenswaardige aanknopingspunten voor een tegengeluid.

MARC VAN ZOGGEL
Huygens ING

Feit, fictie, geschiedenis en herinnering: van kruisbestuiving tot vergelijkend perspectief

Hans Straver, *Vaders en dochters. Molukse historie in de Nederlandse literatuur van de negentiende eeuw en haar weerklink in Indonesië*. Hilversum: Verloren, 2018. 393 p. ISBN 9789-90-870-4702-3. Prijs: € 39,00.



Op vrijdag 9 februari 2018 sprak Fridus Steijlen in Amsterdam zijn inaugurele rede uit getiteld ‘Tjakalele bij volle maan’. Hiermee werd Steijlen (de allereerste) bijzonder hoogleraar *Moluccan Migration and Culture in Comparative Perspective*. In zijn rede besprak Steijlen de *tjakalele*, een traditionele Molukse krijgdsans. Hij beschreef zijn idee van de leerstoel als ‘een gezamenlijk project en als een *tjakalele* bij volle maan. Soms wordt de *tjakalele*-danser helder beschenen door de volle maan; soms verdwijnt hij in het donker als een wolk voor de maan schuift’. Hiermee doelde Steijlen op zijn nieuw gevonden taak om te begrijpen wat hij als wetenschapper ziet en om dat in een vergelijkend perspectief te duiden.

Binnen de academische wereld is de geschiedenis en cultuur van de Molukken actueler dan ooit. In hetzelfde jaar dat Steijlen zijn inaugurele rede uitsprak, werd Hans Stravers *Vaders en dochters* gepubliceerd, een 393 pagina’s tellend boek dat gebaseerd is op het promotieonderzoek dat Straver voltooide aan de Universiteit Leiden. Centraal in het boek staan drie Nederlandse verhalen over gebeurtenissen uit het Molukse verleden. Straver plaatst deze in een historisch en antropologisch perspectief om te beargumenteren hoe verlichtingsidealen doorsijpelden in negentiende-eeuwse historisch-romantische verhalen om vervolgens aan te tonen hoe deze verhalen literaire en culturele sporen hebben

achtergelaten in Nederland en Indonesië. Het boek begint daarom met een uiteenzetting van deze verlichtingsidealen en hoe deze tot stand kwamen in het Nederland van de negentiende eeuw. In het omvangrijke middenstuk dat daarna volgt, behandelt Straver drie auteurs die hij verbindt met verschillende Molukse locaties: eerst Jan Fredrik Helmers met Banda, dan Maurits Ver Huell met Saparua en ten slotte Willem Ritter met Hitu. Bewonderenswaardig is de heldere structuur die Straver hierbij aanhoudt. Hij begint met een beschrijving van de historische gebeurtenis waarop het verhaal is gebaseerd; volgt dit op met een biografie van de auteur; maakt hierna een vergelijking tussen de literaire beeldvorming en historische beschrijving van de locatie; komt vervolgens met een uiteenzetting van hoe het verhaal in de jaren erna is herschreven in de literatuur; om ten slotte te eindigen met hoe het verhaal en de personages een leven zijn gaan leiden in Indonesië. In het vijfde en laatste hoofdstuk wordt het drieluik aan hoofdstukken over Helmers, Ver Huell en Ritter integraal besproken, waarbij het thema van 'vaders en dochters' dat in alle verhalen terugkomt wordt uitgewerkt. In het laatste gedeelte van dit hoofdstuk, en dus van het boek, zet Straver de eerder behandelde verhalen af tegen de postkoloniale historische roman *Ikan-ikan Hiu, Ido, Homa* ('Haaien, Tonijnen, Spierinkjes') van Yusuf B. Mangunwijaya.

Vaders en dochters leest als het eindresultaat van jarenlang onderzoek en ervaring. Dit is niet vreemd gezien de loopbaan van Hans Straver, waaronder zijn inzet als medewerker van het Landelijk Steunpunt Educatie Molukkers en zijn publicatieverleden over de Molukken. De kracht van dit boek ligt hem met name in de uitvoerig beschreven historische context en de (literaire) connecties die voortdurend gemaakt worden. Het boek staat bol van de intertekstualiteit. Denk aan de door Straver beschreven relatie tussen Helmers' *Geschiedenis van Egeron en Adeka*, de mythologische personages Oedipus en Antigone en P.J. Uylenbroeks vertaling *Edipus te Kolone; zangspel* (73-75). Ook wordt dit aangetoond in de paragrafen over hoe de verhalen van Helmers, Ver Huell en Ritter zijn herschreven, bewerkt en als historische bron zijn gebruikt. Uit de aangehaalde passages blijkt verder hoe het verlichtingsdenken en het koloniale gedachtegoed hierin zeer prominent aanwezig zijn. Hiermee haakt Straver ook aan bij contemporaine discussies over het koloniale verleden en draagt hij bij aan het veld van postkoloniale kritiek waarbinnen auteurs als Edward Said en later ook Mary Louise Pratt zich bevinden. Niet verrassend is het daarom ook dat zij in de bibliografie van *Vaders en dochters* terug te vinden zijn. Dat deze kritiek, of 'plompe miskennis der werkelijkheid' zoals E.J.P. Jorissen het noemde, al vroeg in de geschiedenis tot stand kwam, wordt door Straver uiteengezet wanneer hij de verhalen in historische context beschrijft (84). Deze 'discrepancie tussen verhaal en historische werkelijkheid' wordt door Straver bijvoorbeeld ten aanzien van Helmers tekst behandeld (86-89). Naast de door Straver gehanteerde invalshoeken roepen de teksten nog veel meer interessante vragen op, bijvoorbeeld over masculiniteit en gender. Personages als Christina Martha en Si Tidja roepen vragen op over hoe de vrouw destijds werd gezien en hoe zij in de verhalen worden ingezet. Straver gaat hier gedeeltelijk op in wanneer hij de relatie tussen vader en dochter beschrijft als één waarbij degene in de vaderrol als enige positieve wendingen kan geven aan het tragische lot van degene in de rol van dochter (328-330). Met zijn boek toont Straver aan dat de verhalen zeer rijke teksten zijn die het waard zijn om te analyseren.

In zijn boek gaat Straver op zoek naar de grenzen van feit en fictie, van geschiedenis en herinnering. Scheidingslijnen die sinds jaar en dag controversieel zijn. Dit

wordt ook bevestigd door zijn boek wanneer hij op zoek gaat naar hoe waarheidsgetrouw bepaalde beschrijvingen zijn. Zo legt hij bloot dat de Nederlandse auteurs de al dan niet historische hoofdpersonages veranderen naargelang hun eigen behoeftes. Daarbij zijn zij vaak wel op zoek naar historische bronnen, maar deze blijken niet altijd beschikbaar. Deze historisch-romantische verhalen worden zelf weer gebruikt als historische bronnen waardoor historische werkelijkheid en culturele vrijheden door de jaren heen met elkaar vermengd raken. Dit tennisspel tussen geschiedenis en fictie blijft heen-en-weer gaan wanneer Straver beschrijft hoe de Nederlandse teksten vanuit het verlichtingsdenken zijn gekleurd terwijl de Indonesische culturele toe-eigening van de literaire inhoud, mede vanuit de achtergrond van Suharto's autoritaire regime, ingezet wordt voor nationalistische doeleinden. Hierdoor ontstaat er een kruisbestuiving tussen de verschillende teksten en hun culturele nalatenschap. Om te duiden hoe er in postkoloniale tijden terug wordt gekeken naar dit soort negentiende-eeuwse verhalen maakt Straver gebruik van een vergelijkend perspectief tussen de historische-romantische verhalen en de roman van Mangunwijaya. Wat echter jammer is, is dat de Indonesische postkoloniale roman niet zo uitvoerig wordt besproken als de Nederlandse eerder. Zo beslaat het hoofdstuk over Ver Huell bijvoorbeeld drieënnegentig pagina's terwijl de vergelijking tussen de Nederlandse auteurs en Mangunwijaya slechts bestaat uit acht pagina's. Dit doet niet af aan de kwaliteit van het boek, maar juist gezien de bekwaamheid die Straver eerder in het boek tentoon heeft gespreid maakt het de lezer nieuwsgierig naar wat Straver verder met dit vergelijkend perspectief had kunnen doen.

In zijn inaugurele rede noemde Fridus Steijlen de *tjakalele*. Dezelfde krijgscans komt in Hans Stravers *Vaders en dochters* terug in het hoofdstuk over Maurits Ver Huells *Christina Martha*. In 1835 schreef Ver Huell over Christina Martha: 'Bij alle gevechten tegenwoordig, had zij niet alleen de wapens van haren grijzen vader gedragen, maar zelfs onder de voorvechters den Tjakileli of krijgscans mede gedaan, en in dapperheid en bloeddorstigheid uitgemunt' (Ver Huell in Straver 167). Honderdvierendertig jaar later, in 1969, werd Christina Martha uitgeroepen tot nationale heldin van Indonesië (215). Het zijn dit soort voorbeelden, van hoe de inhoud van op historische gebeurtenissen gebaseerde negentiende-eeuwse literaire teksten door blijven leven in de hedendaagse maatschappij, die het boek van Straver zo interessant maken. Net als Steijlen beschrijft Straver hoe hij begrijpt wat hij ziet en hoe hij dit in een vergelijkend perspectief van feit, fictie, geschiedenis en herinnering plaatst.

ARNOUD ARPS
Universiteit van Amsterdam

Het volk leren lezen tijdens het interbellum

Bram Lambrecht, *Publieksliteratuur uit Vlaanderen tijdens het interbellum. Een pedagogisch project*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant 2018. (Academisch Literair, 10.) 352 p. ISBN 978-90-4413-605-0. Prijs: € 39,90.

De tijd dat literatuurwetenschap de neus ophaalde voor populaire vormen van literatuur is lang voorbij. De laatste jaren is zowel in Nederland als in Vlaanderen studie verricht naar de middlebrow-literatuur, naar zogenaamde 'vrouwenromans',